

7. EESTI PUIDUTÖÖSTUSE KONKURENTSIVÕIME MUUTUS PEAMISTEL EKSPORTTURGUEL

R. Lättemägi, P. Vahter

7.1. Turuosade muutuste analüüs

Rahvusvahelise organisatsiooni *Food and Agriculture Organisation of the United Nations* (FAO) andmebaasist FAOSTAT olid uurimuse autoritele kättesaadavad andmed 13 kaubagrupi kohta: saepuru ja laastud, puitkiudplaat, vähetöödeldud toore¹, okaspuu- ja lehtpuuümarpalk, ajalehepaber, muu paber, puitlaastplaat, vineer, okaspuusaematerjal, lehtpuusaematerjal, spoon ja tselluloos. Käesolevas alapunktis on analüüsitud nende kaubagruppide alusel Eesti osakaalu muutust Soome, Saksamaa, Rootsi, Suurbritannia, Taani ja teiste tähtsaimate kaubanduspartnerite turgudel.

Saksamaa

Eesti osakaal Saksamaa puiduturul kasvas aastatel 1997–2001 mitmetes kaubagruppides. Kui 1997. a jäi Eesti osa kõigis kaubagruppides alla 2%, siis 4 aastat hiljem leidis üle 2% Eesti osakaaluga kaubagruppe juba kolm (vt tabel 7.1). Oluline tõus ilmnes

¹ FAO definitsiooni kohaselt hõlmab saetööstuse toorainet (kasutatav töötlemata ümarpuit), vineeri toorainet (vineeripakud), puidumassi ja puitlaaste.

mõlemal võrreldaval aastal puidutööstuse toodangust suurimat osatähtsust oma kaubagrupis omanud Eesti okaspuuümarpalgi impordis, 1,26% 1997. aastal ja 8,15% 2001. aastal. Turuosa kasvule on selles kaubagrupis kaasa aidanud ka Eesti tootjate hinnaelise, võrreldes peamiste konkurentidega (Tšehhi, Belgia, Prantsusmaa) Saksamaa turul. Tänu hinnaelisele võib pidada võimalikuks Eesti okaspuuümarpalgi turuosa edasist suurenemist lähiaastail.

Tabel 7.1. Eesti osakaalu muutus Saksamaa turul kaubagrupiti

Kaubagrupp	2001		1997	
	Import Eestist 1000 \$	Eesti osakaal impordis %	Import Eestist 1000 \$	Eesti osakaal impordis %
Puitkiudplaat	959	0,71	2114	1,20
Metsatööstuse tooted	38 780	0,34	20 998	0,17
Okaspuuümarpalk	11 596	8,15	1314	1,28
Lehtpuuümarpalk	656	1,16	95	0,11
Paber (v.a ajalehepaber)	2695	0,04	438	0,00
Puitlaastplaat	1120	0,40	626	0,17
Vineer	2866	0,67	5 137	0,90
Okaspuusaematerjal	13 532	2,05	10 471	1,10
Lehtpuusaematerjal	405	0,17	546	0,16
Spoon	4905	2,36	39	0,00

Allikas: FAOSTAT, 2003.

Tähelepanuväärset muutust on märgata spooni impordis. Kui 1997. aastal selle kaubagrupi toodangut Eestist Saksamaale ei imporditud, siis praeguseks on seal saavutatud juba 2,36% turuosa. Suurenenud on ka lehtpuuümarpalgi osakaal Saksamaa lehtpuuümarpalgi koguimpordis ning okaspuu saematerjali osas on Eesti suutnud oma osatähtsust sisseveos kahekordistada (1,1%lt 1997. a 2,05%ni 2001. a).

Rootsi

Eesti osakaalu muutust Rootsi puidu ja puittoodete impordis iseloomustavast tabelist 7.2 ilmneb, et võrreldes 1990. aastatega on 2001. aastaks toimunud mitmeid muutusi. 1997. a oli Eesti osakaal Rootsi okaspuu ümarpalgi impordis 26,75%. Nüüdseks on selles kaubagrupis Eesti osatähtsus tunduvalt langenud, okaspuu ümarpalgi vedu Eestist Rootsi jääb ka mahtudelt palju alla 1997. aastale. Kasvanud on samas tunduvalt puitkiud- ja puitlaastplaadi osatähtsus Rootsi vastava kaubagrupi impordis (puitkiudplaadi osa 6,07% ja puitlaastplaadi osa 13,33%). Tõusnud on Eesti impordi osakaal ka lehtpuusaematerjali kaubagrupis, kuid oluliselt langenud okaspuusaematerjali osa. Eesti stabiilselt kõrge turuosaga valdkonnaks on jäänud saepuru ja laastude kaubagrupi import, mõlemal aastal üle 10% selle kaubagrupi koguimpordist Rootsi.

Tabel 7.2. Eesti osakaalu muutus Rootsi turul kaubagrupiti

Kaubagrupp	2001		1997	
	Import Eestist 1000 \$	Eesti osakaal impordis %	Import Eestist 1000 \$	Eesti osakaal impordis %
Saepuru ja laastud	5340	11,78	3727	10,19
Puitkiudplaat	2246	13,33	2189	6,07
Metsatööstuse tooted	21 632	1,72	97 551	7,07
Okaspuuümarpalk	3896	7,80	52 124	26,75
Lehtpuuümarpalk	1658	...	30 115	18,58
Paber (v.a ajalehepaber)	253	0,06	56	0,01
Puitlaastplaat	5587	6,72	3717	4,99
Vineer	2513	3,99	3613	4,99
Okaspuusaematerjal	1451	6,33	2743	12,86
Lehtpuusaematerjal	1688	2,27	921	1,25
Ajalehepaber	–	–	413	1,86
Spoon	740	1,68	704	1,39

Allikas: FAOSTAT, 2003.

Soome

Soome on Eesti puidutööstuse tähtsaim ekspordiriik ning sealse puidutööstuse toodangu importturul olid Eestil pea kõigi kaubagruppide osas (välja arvatud paber ning 1997. a ka spoon) suured osakaalud nii 1997. kui ka 2001. aastal (vt tabel 7.3).

Tabel 7.3. Eesti osakaalu muutus Soome impordis kaubagrupiti

Kaubagrupp	2001		1997	
	Import Eestist 1000 \$	Eesti osakaal impordis %	Import Eestist 1000 \$	Eesti osakaal impordis %
Saepuru ja laastud	16 189	41,65	3882	23,28
Puitkiudplaat	2230	8,21	1328	6,40
Metsatööstuse tooted	54 997	5,63	40 039	5,66
Okaspuuümarpalk	9945	5,18	11 124	9,23
Lehtpuuümarpalk	24 163	10,84	17 064	9,90
Ajalehepaber	–	–	33	0,19
Paber (v.a ajalehepaber)	1427	0,58	555	0,29
Puitlaastplaat	3495	24,06	1399	20,11
Vineer	2012	10,29	1377	16,67
Okaspuusaematerjal	5512	23,17	4189	19,65
Lehtpuusaematerjal	4140	9,06	1794	3,46
Spoon	1511	13,90	148	1,50

Allikas: FAOSTAT, 2003.

Enamuses kaubagruppides Eesti osa impordis vaadeldavate aastate jooksul kasvas. Kasv toimus saepuru ja laastude, puitkiudplaadi, lehtpuu ümarpalgi, puitlaastplaadi, okaspuu saematerjali, lehtpuu saematerjali, vineeri ja ka püsivalt väikese turuosaga paberi kategoorias. Mõlemal aastal oli Eesti osakaal suurim saepuru ja laastude impordis, ulatudes 2001. aastal 41,65%ni selle kaubagrupi impordist. Kiire kasvuga on paistnud silma spooni import Eestist, olles 2001. a 10 korda suurem kui 1997. aastal

saavutades sellega 13,9% Soome kogu spooni impordist. Vaadeldaval perioodil langes tunduvalt nii okaspuuümarpalgi sissevedu Eestist kui ka Eesti osakaal selle kaubagrupi sisseveos. Kiired arengud on toimunud Soome vineeri koguimpordi osas. Eesti päritolu vineeri (v.a spoon) osatähtsus selle kogusisseveos langes, hoolimata sellest, et Eestist pärit vineeri impordi summa kasvas antud perioodil 46%.

Suurbritannia

Suurima Eesti osatähtsusega on Suurbritannia puidutööstustoodete seas saepuru ja laastude kaubagrupp. Ülejäänud kaubagrupidest jääb Eesti osa 2001. a tunduvalt väiksemaks. Märkimisväärne osakaal on peale nimetatud tootegrupi veel lehtpuuümarpalgil, mis on aga aastatel 1997–2001 läbinud suure turuosa languse – ligi 18%lt 1990. aastate II poolel vaid 3,4% 2001. aastal (vt tabel 7.4).

Tabel 7.4. Eesti osakaalu muutus Suurbritannia impordis kaubagrupiti

Kaubagrupp	2001		1997	
	Import Eestist 1000 \$	Eesti osakaal impordis %	Import Eestist 1000 \$	Eesti osakaal impordis %
Saepuru ja laastud	1773	38,38	–	–
Puitkiudplaat	1543	0,57	1804	0,54
Vähetöödeldud toore	69 943	0,78	79 260	0,79
Okaspuuümarpalk	146	0,31	2531	6,13
Lehtpuuümarpalk	314	3,37	7260	17,64
Ajalehepaber	–	–	341	0,04
Paber (v.a ajalehepaber)	–	–	762	0,02

Allikas: FAOSTAT, 2003

Sarnane suur langus (nii mahu kui ka osakaalu poolest) on toimunud samuti okaspuuümarpalgi puhul. Puitkiudplaadi sisseveos Suurbritanniasse on Eesti turuosa küll väike, kuid püsinud stabiil-

sena. Puitkiudplaatide importturu kogumaht on teiste siit imporditavate tootegruppidega võrreldes suur. Ilmneb, et Eesti ekspordi maht Suurbritanniasse on antud kaubagrupi osas peaaegu sama suur kui suurima meie turuosaga saepuru ja laastude kaubagrupi osas.

Taani

Aastatel 1997–2001 on Eesti osatähtsus peaaegu kõigi kaubagruppide osas Taani puidutööstuse toodete impordis langenud. Eran diks on sisseveomahult Eesti okaspuusaematerjali järel 2001. a teise koha saavutanud puitlaastplaadi import, kus turuosa kasvas impordis 0,64%lt 2,87%le (vt tabel 7.5).

Tabel 7.5. Eesti osakaalu muutus Taani turul kaubagrupiti

Kaubagrupp	2001		1997	
	Import 1000 \$	Eesti osakaal impordis %	Import 1000 \$	Eesti osakaal impordis %
Saepuru ja laastud	60	1,13	206	8,58
Puitkiudplaat	877	2,13	692	2,84
Vähetöödeldud toore	10 508	0,64	16 211	0,90
Okaspuuümarpalk	336	2,12	1483	6,38
Lehtpuuümarpalk	42	0,18	109	0,30
Paber (v.a ajalehepaber)	81	0,01	7	0,00
Puitlaastplaat	2500	2,87	541	0,64
Vineer	446	0,56	1147	1,26
Okaspuusaematerjal	5489	1,52	11 577	2,30
Lehtpuusaematerjal	581	0,66	581	0,97
Spoon	21	0,05	3	0,00

Allikas: FAOSTAT, 2003.

Kokkuvõtvalt toome tabelis 7.6 kaubagrupiti välja, millistel turudel on Eesti oma osa impordis suurendanud ja millistel on see aastatel 1997–2001 kahanenud.

Tabel 7.6. Eesti puittoodete turuosakaalu muutuste suund peamistel turudel 2001. aastal, võrreldes 1997. aastaga

Tooterühm	Eesti toodete turuosakaalu muutus vastaval turul	
	Kahanenud	Kasvanud
Saepuru ja laastud	Taani	Rootsi, Suurbritannia, Soome, Norra
Puitkiudplaat	Saksamaa, Taani, Prantsusmaa	Rootsi, Hollandi, Soome
Okaspuuümarpalk	Rootsi, Taani, Iirimaa, Suurbritannia, Soome	Saksamaa, Holland, Norra
Lehtpuuümarpalk	Suurbritannia, Taani, Norra, Poola	Soome, Saksamaa, Iirimaa
Paber		Soome, Saksamaa, Holland
Puitlaastplaat		Soome, Saksamaa, Rootsi, Taani
Vineer	Saksamaa, Rootsi, Taani, Soome	
Okaspuusae- materjal	Rootsi, Taani	Saksamaa, Soome, Iirimaa
Lehtpuusae- materjal		Soome, Rootsi
Spoon		Saksamaa, Soome, Rootsi

Allikas: Autorite arvutused, kasutades andmebaasi FAOSTAT, 2003.

7.2. Eesti puidu-, paberi- ja mööblitööstuse konkurentsivõime indeksid

Konkurentsivõime hindamiseks kasutati raamatu esimeses peatükis välja toodud RCA, CMS ja ULC indeksit. RCA-indeksi leidmiseks oli välja toodud kaks valemit ja arvutused tehti mõlema valemi alusel. RCA valemis (2) tehti järgmised modifikatsioonid:

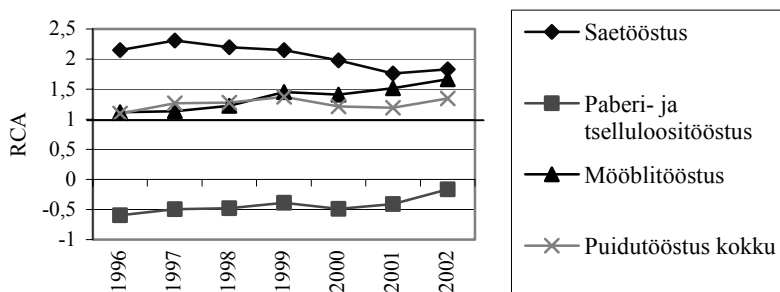
X_{ij} – Eesti puidutööstuse eksport,

$\sum_{j=1}^n X_{ij}$ – valitud riikide puidutööstuse eksport,

$\sum_{i=1}^m X_{ij}$ – Eesti kogueksport,

$\sum_{j=1}^n \sum_{i=1}^m X_{ij}$ – valitud riikide kogueksport kokku.

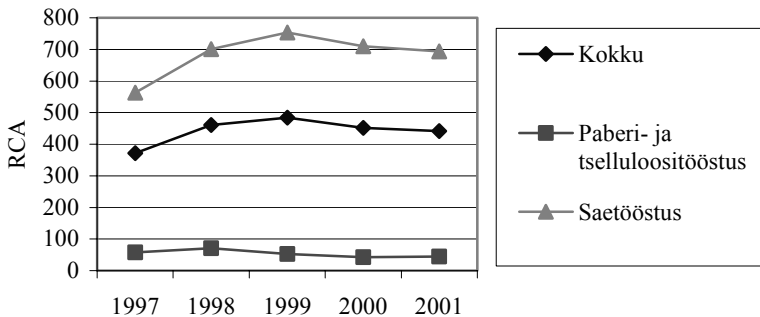
Esiteks arvutati RCA-indeks valemi (3) järgi. RCA-indeks sellisel kujul näitab, kas tööstusharul on konkurentsivõime või mitte. Kui indeksi väärtus on üle ühe, siis on sellel tööstusharul suhteline eelis. Arvutused näitavad (vt joonis 7.1), et Eesti puidutööstusel on suhteline eelis (indeksi väärtus oli 1996.–2002. aastal vahemikus 1,097–1,37). RCA indeksi väärtus ei ole seitsme aasta jooksul palju muutunud, mille alusel saab oletada, et ka tulevikus omab Eesti puidutööstus suhtelist eelist.

Joonis 7.1. Eesti puidutööstuse ilmutatud suhtelise eelise indeks (arvutatud ESA andmetel).

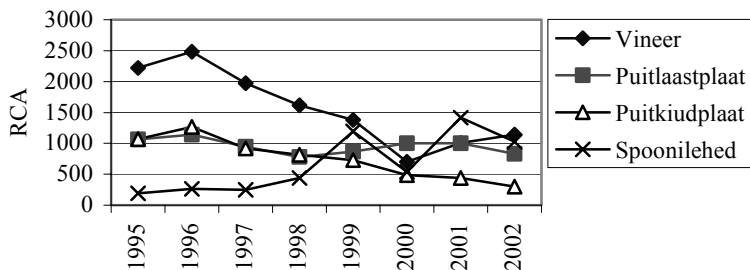
RCA-indeksit saab arvutada ka konkurente silmas pidades, sel juhul kasutatakse valemit (2). Kui indeksi väärtus on üle 100, siis arvatakse tööstusharu konkurentsivõimeliseks. Indeksi arvutamisel valiti välja kümme turgu, kuhu Eesti puidutööstuse eksport

on suurim. Nendeks turgudeks on Soome, Saksamaa, Rootsi, Suurbritannia, Taani, Norra, Prantsusmaa, Holland, Iirimaa ja Poola. Indeks arvatati viie aasta kohta (1997–2001) ja andmed saadi andmebaasist FAOSTAT. Selles andmebaasis ei olnud mööblitööstuse andmeid. Vaadates paberi- ja tselluloositööstust ning saetööstust koos (vt joonis 7.2) on Eesti puidutööstusel (v.a mööblitööstus) valitud turgudel konkurentsieelis. Vaadatuna FAOSTATis avaldatud andmeid koos on RCA-indeksi väärtus vahemikus 371 kuni 484. Indeksi dünaamika näitab, et tulevikus võib RCA-indeksi väärtus jääda umbes samale tasemele.

Joonis 7.2. Eesti puidutööstuse ilmutatud suhtelise eelise indeks (arvutatud andmebaasi FAOSTAT andmetel).

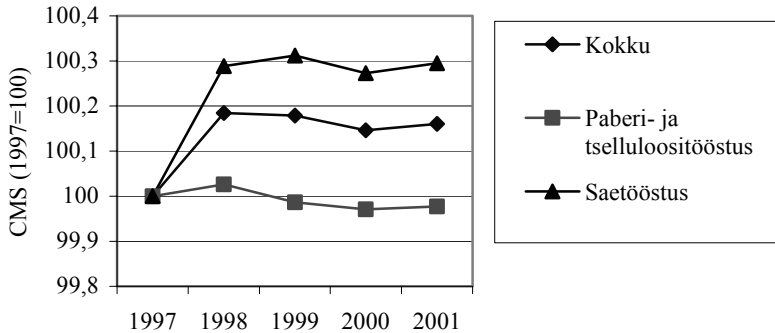
RCA-indeksi saab arvutada ka kaubagruppide kaupa (valem 2). Kõikide arvutatud kaubagruppide osas (vt joonis 7.3) on Eestil suhteline eelis, seda näitab RCA-indeksi väga kõrge väärtus. Samas on puitkiudplaadi ja vineeri osas näha pidevat langust, mida nii suurte indeksi väärtuste juures ei saa veel probleemiks pidada. Tegemist võib olla ümberorienteerumisega välisturgudel.

Joonis 7.3. Puidutööstuse kaubagruppide RCA-indeks (arvutatud andmebaasi FAOSTAT andmetel).

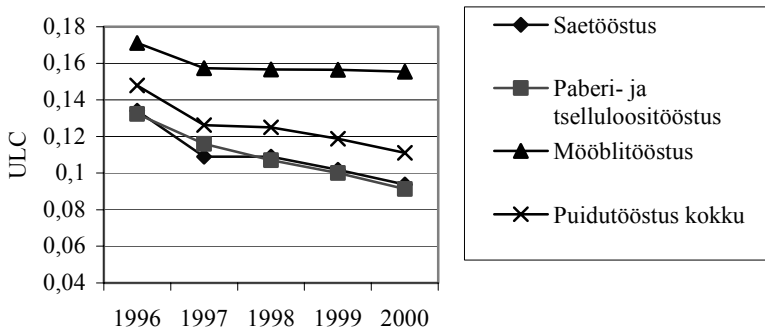
Konstantsete turuosade analüüsiga saab näha, kas tööstusharu ekspordi turuosa on võrreldes eelmise aastaga suurenenud või vähenenud. Kuna arvesse on võetud ka Eesti peamised kaubanduspartnerid puidutööstuses, siis turuosa suurenemine näitab ekspordi konkurentsivõime suurenemist. Kui ekspordi turuosa on vähenenud, siis on tegemist vastupidise olukorraga. CMS-indeksi väärtus kogu puidutööstuse kohta tervikuna siiski ei hõlma mööblitööstust, sest kasutatud andmebaasis olid toodud vaid saetööstuse ning paberi- ja tselluloositööstuse andmed. Siiski näitab CMS-indeks, et pärast kahte aastat ekspordi turuosa langust on turuosa 2001. aastal võrreldes 2000. aastaga suurenenud.

Kuna andmerida ei ole piisavalt pikk, siis on 1997. aasta võetud baasaastaks. Joonisel 7.4 on näha, et vaatamata paarile langusaastale on ekspordi turuosa üldjoontes tõusnud, kuigi tõus ei ole olnud märkimisväärne (2001. a ekspordi turuosa on 0,16% võrra suurem 1997. a ekspordi turuosast).

Joonis 7.4. Eesti puidutööstuse CMS indeks (1997=100).

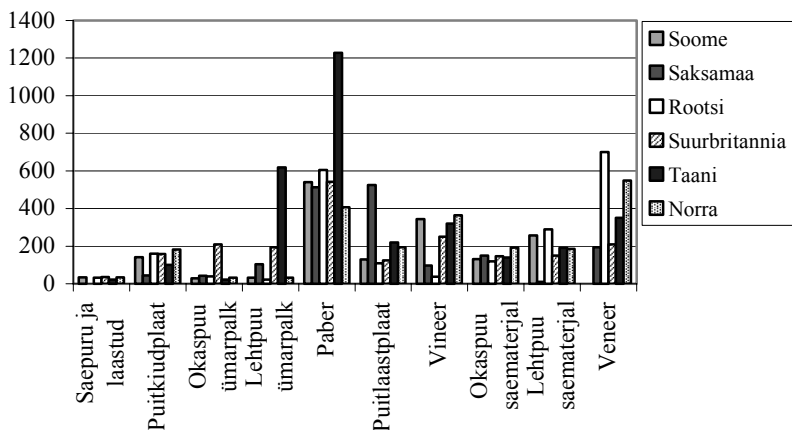
Ühiku tööjõukulude indeks näitab, kui suur on palgakulu ühe krooni väljastatud toodangu kohta. Teisisõnu, mida väiksem on ULC-indeks, seda vähem tööjõumahukas on tootmine. Eesti puidutööstuse ühiku tööjõukulude indeks on 1996.–2000. a pidevalt alanenud, mis näitab tööjõu tootlikkuse suurenemist. Joonisel 7.5 on toodud ULC-indeksi väärtused Eesti puidutööstuse kohta.

Joonis 7.5. Eesti puidutööstuse ühiku tööjõukulude indeks (arvutatud Agregeeritud töötleva tööstuse andmebaasi alusel).

Eesti puidutööstus tervikuna on konkurentsivõimeline, kuid oluline on välja selgitada ekspordivõimelisemad kaubagrupid. Kuna Eesti puidutööstuse peamised ekspordi sihtriigid olid 2002. aastal Soome, Saksamaa, Rootsi, Suurbritannia, Taani ja Norra, siis analüüsiti Eesti ekspordi osakaalu nende riikide turgudel. Tabelis 7.7 on toodud Eesti kaupade osakaal kuue peamise sihtriigi import-turgudel andmebaasi FAOSTAT alusel.

Eesti puidutööstuse kaupade suurt osakaalu valitud riikide import-turul võib seletada kulueelisega, kuna Eesti puidutööstuse puhul on konkurentsivõime üheks oluliseks osaks väikesed kulud ja seega madalam müügihind võrreldes konkurentidega. Eesti puidutööstuse kaupade suur osakaal Põhjamaade importturgudel tuleb nii asukohaefektist kui ka ettevõtete seotusest. Välisinvesteeringud Eesti puidutööstusesse mõjutavad ka sihtturgude valikut. Joonisel 7.6 on toodud kaubagrupiti müügihinnad erinevatel turgudel.

Joonis 7.6. Eesti müügihinnad peamistel eksportturgudel (arvutatud andmebaasi FAOSTAT andmetel).

Tabel 7.7. Eesti osakaal valitud riikide importturul.

	Rootsi	Saksamaa	Soome	Suurbritannia	Taani	Norra
Saepuru ja laastud	11,78	0,00	41,65	38,00	1,13	20,33
Puitkiudplaat	13,33	0,71	8,21	0,57	2,13	0,50
Metsatööstuse tooted	1,72	0,34	5,63	0,78	0,64	2,88
Okaspuuümarpalk	7,80	8,15	5,18	0,31	2,12	21,25
Lehtpuuümarpalk	8,00	1,16	10,84	3,37	0,18	4,62
Puitlaasplaat	6,72	0,40	24,06	0,08	2,87	0,89
Ajalehepaber	0,00	0,00	0,00	0,02	0,01	0,00
Paber	0,06	0,04	0,58	0,04	0,00	0,14
Vineer	3,99	0,67	10,29	1,00	0,56	3,98
Okaspuusaematerjal	6,33	2,05	23,17	4,00	1,52	0,31
Lehtpuusaematerjal	2,27	0,17	9,06	4,00	0,66	0,59
Spoon	1,68	2,36	13,90	1,00	0,05	0,86

Allikas: FAOSTAT, 2003.

Soome puidutööstuse importturul olid Eestil 2001. aastal suured turuosad, välja arvatud paberi turul, kus Eestist osteti vaid 1% kogu Soome impordist. Teiste kaubagruppide osas jäi turuosa 5 ja 41% vahele. Kõige suurem turuosa oli Eestil saepuru ja puitlaastude turul (41%), sellele järgnes puitlaastplaaditurg, kus Eesti turuosa oli 24% ning okaspuusaematerjaliturg 23% turuosaga. Teistest kallimalt müüs Eesti saepuru ja puidulaaste, lehtpuu-ümarpalki ja vineeri, madalama hinnaga aga puitlaastplaati, paberit, spooni ja lehtpuusaematerjali. Eesti edukus Soome turul võib olla seletatav riikide geograafilise lähedusega.

Saksamaal oli Eesti toodete osakaal 2001. aastal kõige suurem okaspuuümarpalgiturul ja 8%lise turuosaga oli Eesti osakaalult neljas riik Saksamaa vastaval importturul. Võrreldes teiste kaubanduspartneritega müüs Eesti oma tooteid odavamalt puitkiudplaadi, okaspuuümarpalgi, vineeri, spooni ja lehtpuusaematerjali turul. Kõikide ülejäänud kaubagruppide osas, välja arvatud okaspuuümarpalk, oli Eestil suhteliselt väike turuosa – alla 2%.

Rootsi turul oli Eesti kõige edukamaks müügiartiklikuks okaspuu-ümarpalk, mille puhul jagas Eesti esimest ja teist kohta 18% turuosaga. Samas oli Eestist ostetud okaspuu ümarpalgi kuupmeetri hind odavam, võrreldes teiste riikidega samal turul. Järelikult oli Eesti turuosa saavutatud hinnakonkurentsiga. Tulevikus võib Eesti saavutada suuremad turuosad Rootsi importturgudel just hinnakonkurentsi kasutades puitkiudplaadi, vineeri, okaspuusaematerjali, spooni ja lehtpuusaematerjali osas.

Suurbritannia turul suutis Eesti müüa kõige paremini saepuru ja puitlaaste, turuosa oli 38% ning Eesti oli ühtlasi ka turuliider, teistes kaubagruppides oli Eesti osa alla 4%. Samas oli Eestist ostetava saepuru ja puitlaastude hind palju kõrgem Eesti konkurentide omast. Teistest madalam hind oli Eestil puitkiudplaadi-, puitlaastplaadi-, paberi-, vineeri- ja spooniturul.

Eestil oli Taani puidutööstuse importturul suhteliselt tagasihoidlik osakaal, kõige suurem turuosa oli puitlaastplaadi importturul, kus Eestist osteti 3% kogu Taani puitlaastp-

laadi impordist. Teistes tootegruppides oli Eesti turuosa veelgi madalam. Samas oli Eestist ostetava kuupmeetri hind teiste kaubanduspartnerite omast odavam nii saepuru ja laastude, puitkiudplaadi, okaspuuümarpalgi kui ka spooni puhul. Nende kaubagruppide osas võib Eesti pakkuda tulevikus tugevat hinnakonkurentsi.

Eesti puidutööstuse ekspordi jaoks on tähtis riik ka Norra, mis impordib 21,25% okaspuusaematerjalist ning 20,33% saepuru ja laastudest Eestist. Poola impordib 9% spoonist ja 8% puitlaastplaadist ning Iirimaa 9% okaspuusaematerjalist Eestist. Kõige ekspordivõimelisemad kaubad Eesti puidutööstuses on saetööstustooted. Saetööstuse ekspordivõime näitajad on puidutööstuse keskmisest mitu korda suuremad. Võrreldes teiste kaubanduspartneritega ostetakse Eestist okaspuud rohkem kui lehtpuud. Samas on lehtpuu ekspordivõimelisuse näitajad suurenenud.

Kokkuvõttena võib välja tuua puidusektori kui terviku konkurentsivõime positiivsed arengud kõigi indeksite lõikes. Siiski RCA-indeksid näitavad, et paberi- ja tselluloositööstusel suhtelist eelist ei ole. Samas võib välja tuua kõrge konkurentsivõime kõigi puitplaatide tootekategooriate puhul. Konkurentsivõime tõusu aastatel 1997–2001 näitavad nii turuosade analüüs kui ka ühiku tööjõukulude analüüs.

